

Doktori (Ph.D.) értekezés tézisei

**Kárpátaljai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók nyelvhasználathoz és
nyelvi változatossághoz kapcsolódó attitűdjei**

Kiss Anita

Témavezető: Dr. Kis Tamás

DEBRECENI EGYETEM
Nyelvtudományok Doktori Iskola
2021

1. A téma körülhatárolása és az értekezés célkitűzései

Értekezésemben a kárpátaljai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók nyelvhasználatát és nyelvi attitűdjeit vizsgáltam.

Kutatásom célja volt annak kiderítése, hogy az Ukrajnában vagyis Kárpátalján és Magyarországon egyetemi/főiskolai képzésben részt vevő hallgatók milyen nyelvi értékítéleteket kapcsolnak az általuk ismert nyelvekhez (ukrán, magyar), nyelvváltozatokhoz, a kétnyelvűségből eredő kontaktushatásokhoz és különböző nyelvjárási jelenségekhez. A résztvevők nyelvi változatossághoz való viszonyulását mind a szóbeli, mind az online kommunikációban megfigyelhető nyelvi sajátosságok tekintetében vizsgáltam.

A kutatás további célkitűzése volt összehasonlítani a kárpátaljai magyar, illetve a magyarországi nyelvhasználók szóbeli és online kommunikációjának sajátosságait. Ehhez magyarországi magyar egyetemi hallgatókat is bevontam a kutatásba azzal a céllal, hogy a kétnyelvű és egynyelvű magyar adatközlői csoportok nyelvhasználati szokásainak összevetésével fény derülhessen arra, hogy a kárpátaljai magyar nyelvhasználatnak vannak speciálisan kiscsoporti használatú nyelvi sajátosságai, amelyek a közösségi összetartozást erősíthetik.

Kutatásom során a közösség és a nyelvi attitűd kapcsolatának a kérdését is megvizsgáltam. Azt szerettem volna kideríteni, hogy a kutatásba bevont kárpátaljai magyar fiatalok nyelvi attitűdjeit miképpen befolyásolhatja az ukrán többségi nemzettel, illetve az egynyelvű magyarokkal való kapcsolattartás. Továbbá azt is fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy a nyelvhasználat, a nyelvtudás és a nyelvekhez kapcsolódó értékítéletek mennyire játszottak fontos szerepet a kárpátaljai magyar egyetemisták tanulmányi célú mobilitásában.

A kutatás újszerűségét az adja, hogy Magyarországon felsőoktatási tanulmányokat folytató kárpátaljai magyar hallgatók nyelvi attitűdjeit tudományos keretek között még nem vizsgálták, és ez azért lehet hasznos, mivel az országhatár közelsége miatt, egyaránt tartanak kapcsolatot mind a kisebbségben élő kárpátaljai magyar közösséggel, mind az egynyelvű magyarországi magyarokkal, és az eltérő nyelvi helyzet alakíthatja, illetve befolyással lehet a nyelvhasználatukra, nyelvi attitűdjeikre. Továbbá összehasonlító vizsgálat sem készült még Ukrajnában, valamint Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar hallgatók, illetve magyarországi magyar egyetemisták nyelvhasználatára és nyelvi attitűdjeire vonatkozóan.

2. Módszerek és a vizsgálat adatközlői

Kutatásom alapjául is kérdőíves felmérés szolgált. A kérdőív 35 kérdésből állt, amely többnyire zárt kérdéseket tartalmazott, néhány nyitott kérdéssel pedig az adatközlők szubjektív véleményét szerettem volna előhívni.

A kérdőíves vizsgálat kiegészítéseként interjúk felmérést is végeztem a tanulmányi céllal mobilis kárpátaljai magyar hallgatók körében. Az interjúk beszélgetések célja az volt, hogy kiegészítő információkkal szolgáljanak a kérdőíves adatokhoz. Segítségével részletesebb képet kaphattam a következőkről:

1. A kisebbségben élő kárpátaljai magyarok kapcsolata az ukránokkal, valamint a magyarországi magyarokkal.
2. A Magyarország felé történő mobilitás motivációi.
3. Anyanyelvhasználattal kapcsolatos tapasztalatok, mind kisebbségi magyar nyelvterületen, mind egynyelvű magyar nyelvterületen.
4. Nyelvhasználati nehézségekkel, nyelvi megkülönböztetéssel, egyes nyelvhasználati sajátosságok megítélésével kapcsolatos személyes beszámolók.

A további kérdések a kérdőíves adatok ellenőrzésére szolgáltak: kétnyelvűségi hatások és nyelvjárási jelenségek előfordulása a hallgatók mindennapos kommunikációjában, valamint a hozzájuk kapcsolódó attitűdök.

Félig strukturált interjúk kérdésekkel dolgoztam, amelyek segítségével fény derülhetett az adatközlők szubjektív tapasztalataira. A beszélgetésekről, az adatközlők előzetes beleegyezésével, hangfelvételek készültek.

Az interjúk szövegek elemzését ATLAS.ti 7.5 program segítségével végeztem. A kódolás irányított tartalomelemzéssel történt.

A kutatás kérdőíves felmérésében összesen 488 adatközlő vett részt. Az anyaggyűjtés 2017 szeptemberében kezdődött, és 2019 decemberében zárult le. A kérdőíves vizsgálat egyik csoportját azok a kárpátaljai magyar hallgatók alkották, akik középiskolai vagy gimnáziumi tanulmányaikat a szülőföldjükön végezték, majd a felsőoktatási tanulmányaikat a Debreceni Egyetemen kezdték el. Ez a csoport 158 adatközlőből áll. Az adatközlői csoportra a továbbiakban DE-KÁRP néven utalok.

A kérdőíves vizsgálat másik csoportját a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói alkották, akik Kárpátalja különböző településein élnek. Ez a csoport 166 adatközlőt tartalmaz. Az adatközlői csoportra a továbbiakban KMF néven utalok.

A harmadik csoport magyarországi magyar hallgatókból áll, akik szintén a Debreceni Egyetem hallgatói. Ebbe a csoportba 164 adatközlőt sikerült bevonnom. A harmadik adatközlői

csoport kialakításának a célja az volt, hogy egyazon kérdőív felhasználásával összehasonlíthassam a kárpátaljai magyar, illetve a magyarországi magyar egyetemisták nyelvhasználati szokásait és nyelvi attitűdjeit, megvilágítva ezzel a kárpátaljai magyar és a magyarországi nyelvhasználat közötti különbségeket a kutatásba bevont adatközlők vélekedési által. Az adatközlői csoportra a kutatás további részeiben DE-MO néven utalok.

A három csoport adatközlőinek mindegyike magyar anyanyelvű, és magyar nyelvű felsőoktatási képzésben vesz részt. Mindhárom adatközlői csoport kialakításakor figyelembe vettem, hogy a kiválasztottak különböző szakokon folytassák a tanulmányaikat, mivel feltevésem szerint a nyelvi változatosságról való megítélésüket az is befolyásolhatja, hogy a hallgató nyelvtudományi ismeretekben jártas, kevésbé jártas, vagy tudományterületének jellegéből adódóan egyáltalán nem részesül nyelvészeti képzésben.

3. Kutatási hipotézisek

A hazai és a nemzetközi szakirodalom, valamint a korábbi empirikus vizsgálatok eredményei alapján a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. Lesley és James Milroy (Milroy–Milroy 1978) eredményei alapján feltételeztem, hogy azok a kárpátaljai magyar hallgatók, akik szülőföldjükön élnek és tanulnak, erősebb kötődést éreznek a saját közösségük iránt, ebből adódóan több, az adott csoportra jellemző nemsztenderd változatot használnak, és pozitívabban ítélik meg a saját településük nyelvhasználatát, mint a Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar hallgatók.

2. A nyelvhasználatnak identitásjelző funkciója van (Sándor 1999). Egy adott terület helyi nyelvváltozatai összekapcsolják az ott élőket, és egyfajta azonos csoporthoz tartozást fejeznek ki (Csernicskó 2008). Feltételeztem, hogy a Kárpátalján tanuló magyar főiskolások számára a kárpátaljai magyar nyelvhasználat az identitásjelölés vonatkozásában sokkal jobban felértékelődik, mint a szülőföldjüktől már eltávolodott kárpátaljai magyar egyetemisták számára, akik az egynyelvű magyar környezetben igyekeznek a nyelvhasználatukat a magyarországiakéhoz igazítani.

3. A nyelvi attitűd elsősorban nem a nyelvre, hanem a mögötte álló közösségre vonatkozik (Sándor 2016). Ennek alapján feltételeztem, hogy azok a kisebbségben élő kárpátaljai magyar hallgatók, akik magyarságuk miatt hátrányos megkülönböztetésbe kerültek a többségi nemzettel szemben, negatívan ítélik meg az ukrán nyelvet és az ukrán anyanyelvűeket, ami azt eredményezi, hogy a szülőföldjüktől eltávolodva Magyarországon folytatják tovább a tanulmányaikat.

4. A Peter Trudgill (Trudgill 1974) által meghatározott rejtett presztízs fogalmából kiindulva, valamint a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatával kapcsolatos korábbi kutatások eredményei (Csernicskó 1998, Csernicskó–Soós 2002, Karmacsi 2009) alapján feltételezem, hogy a megkérdezett kárpátaljai magyar hallgatók pozitívan ítélik meg a kárpátaljai magyar nyelvváltozatokat, még akkor is, ha érte már őket negatív megkülönböztetés a nyelvhasználatuk miatt.

5. A kárpátaljai magyar nyelvhasználatával kapcsolatos kutatások (Márku 2013, 2017) bebizonyították, hogy a kétnyelvű fiatalok kommunikációjára jellemző kontaktushatások (kódváltás, szókölcsonzés) nemcsak a szóbeli nyelvhasználatban, hanem az internetes kommunikációban is megjelennek, a legtöbb esetben szándékosan, a kárpátaljai magyar identitás és a csoportszolidaritás kifejezőjeként (Márku 2017). Feltételeztem, hogy amíg a magyarországi magyar egyetemisták internetes kommunikációjának egyik jellemző sajátossága az angol szavak és a magyar szlengszavak gyakori használata, addig a kárpátaljai magyarok internetes nyelvhasználatában inkább orosz/ukrán szavak és kölcsönszók jelennek meg.

6. A magyar nyelvterület peremén élő magyar kisebbség nyelvhasználatára jellemzőbbek a nyelvjárási sajátosságok és az archaikus formák (Csernicskó–Szabó Mihály 2010). Feltételeztem, hogy a kárpátaljai magyar hallgatók pozitívabban vélekednek a nyelvjárási jelenségekről, mint a magyarországiak.

7. A nyelvi attitűddel kapcsolatos vizsgálatok (T. Károlyi 2002, Sándor 2009, Presinszky 2009) alapján azok a hallgatók, akik rendelkeznek bizonyos fokú szociolingvisztikai és dialektológiai jártassággal, pozitívabban viszonyulnak a kétnyelvűségi hatásokhoz és nyelvjárási jelenségekhez, mint azok, akik tanulmányaik során semmilyen módon nem kerültek kapcsolatba az említett tudományterületekkel. Ebből adódóan feltételeztem, hogy a nyelvi változatossághoz való viszonyulást meghatározza az is, hogy a hallgatók milyen szakon tanulnak.

5. Eredmények, következtetések

A kutatás tervezésekor megfogalmazott hipotéziseket az adatokból következő eredmények igazolták.

A jelenleg is Kárpátalján élő és tanuló magyar hallgatók (KMF csoport) erősebb kötődést éreznek a saját közösségük iránt, mint a tanulmányi céljuk miatt mobilis kárpátaljai magyar egyetemisták. A KMF csoport hallgatói szívesebben élnének továbbra is Kárpátalján, mint a DE-KÁRP csoport egyetemistái, akiknek a többsége inkább Magyarországon telepedne le, és ott vállalna munkát. A Kárpátalján tanuló főiskolások pozitívabban ítélték meg a kárpátaljai

magyar nyelvhasználatot, mint a DE-KÁRP csoport hallgatói. Továbbá a KMF csoportban jóval több résztvevő szóbeli és internetes kommunikációjára jellemző a kódváltás, és pozitívabban is ítélik meg a nyelvek közötti váltogatást, mint a DE-KÁRP csoport hallgatói (1. hipotézis).

Az eredmények alapján azok a kárpátaljai magyar hallgatók, akik a szülőföldjükön élnek és tanulnak, több nemsztenderd változatot használnak, mint a Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták. A KMF csoportban ismerték el a legtöbben, a másik két csoporthoz viszonyítva, hogy előfordulnak nyelvjárási jelenségek az online üzeneteikben. Az internetes kommunikációban előforduló nyelvjárási jelenségekkel kapcsolatban a DE-KÁRP csoport hallgatóinak a véleménye a DE-MO csoport résztvevőinek a vélekedésével mutatott hasonlóságot. Ők nem tartják jellemzőnek a saját internetes nyelvhasználatukban a nyelvjárási jelenségek előfordulását, mások online üzeneteiben viszont észreveszik (1. és 6. hipotézis).

A Kárpátalján élők számára a kisebbségi magyar nyelvhasználat az identitásjelölés vonatkozásában sokkal jobban felértékelődik, mint a szülőföldjüktől már eltávolodott kárpátaljai magyar fiatalok esetében. Az internetes kommunikációban előforduló kódváltások okainak a vizsgálata során kiderült, hogy a KMF csoport hallgatói közül jóval többen használják a kódváltást arra, hogy kifejezzék vele a kárpátaljai magyar identitásukat, mint a DE-KÁRP csoport egyetemistái, akik leginkább megszokásból váltanak kódot (2. hipotézis).

A Debreceni Egyetemen tanuló kárpátaljai magyar fiatalok számára a nyelvismeret, az anyanyelven való tanulás és a nyelvi attitűdök is fontos szerepet játszottak abban, hogy Magyarországon tanuljanak tovább. A hallgatók többségének a tanulmányi célú mobilitását az motiválta, hogy nem beszéli jól az ukrán nyelvet, szeretne az anyanyelvén tanulni, illetve a válaszadók egy része negatívan viszonyul az ukrán nyelvhez és a beszélőihez (3. hipotézis).

Az eredmények alapján a KMF csoport hallgatóinak csaknem a felével előfordult, hogy hátrányosan megkülönböztették az anyanyelve miatt, vagy ha ukrán anyanyelvűek jelenlétében magyarul szólalt meg. Ennek ellenére a kárpátaljai magyar főiskolások kötődnek a szülőföldjükhöz, és pozitívan ítélik meg a kárpátaljai magyar nyelvhasználatot, amit az bizonyít, hogy tudatosan használnak kódváltást mind a szóbeli, mind az internetes kommunikációjuk során azért, hogy a beszélgetést viccesebbé, közvetlenebbé, barátságosabbá tegyék, valamint azért is, hogy kifejezzék vele a közösségi összetartozásukat és a kárpátaljai magyar identitásukat. A DE-KÁRP csoport hallgatói már nem kötődnek olyan erősen a szülőföldjükhöz. Ez egyrészt abban is megmutatkozik, hogy már nem szeretnék a tanulmányaik befejezése után visszatérni Kárpátaljára, másrészt a nyelvhasználatukat is igyekeznek a magyarországi magyarokéhoz igazítani. A kérdőívet kitöltő kárpátaljai magyar egyetemisták internetes nyelvhasználati szokásai már inkább a magyarországi magyarokéhoz

közelít, a Kárpátalján tanuló főiskolások internetes kommunikációs sajátosságaival szemben. Az interjún részt vevő kárpátaljai magyar egyetemistáknál viszont még megfigyelhető a kárpátaljai magyar közösséghez való ragaszkodás, amit az bizonyít, hogy a magyarországiak online kommunikációjára jellemző erős angol nyelvi hatás és szlenghasználat helyett, ők inkább ukrán szavakat és kölcsönszókat használnak az internetes kommunikáció során, mert azt sokkal inkább a magukénak érzik, amit többen is a *po zákárpátszkomu* kifejezéssel nyomatékosítottak (4. hipotézis).

A kárpátaljai magyar egyetemisták és főiskolások internetes kommunikációjának a sajátosságait vizsgálva kiderült, hogy a KMF és a DE-KÁRP csoport hallgatóinak a többsége használ orosz/ukrán szavakat, kölcsönszókat, angol szavakat, illetve szlengszavakat online csevegéskor. A magyarországi magyar egyetemistáknak a többsége pedig angol szavakat és szlengszavakat használ az internetes kommunikáció során. A megkérdezettek válaszai alapján a KMF csoport hallgatói gyakran használnak orosz/ukrán szavakat és kölcsönszókat, valamint néha használnak nyelvjárási szavakat és angol szavakat az internetes kommunikáció során. A DE-KÁRP csoport egyetemistái ezzel szemben gyakran használnak angol szavakat, csak néha írnak orosz/ukrán szavakat és kölcsönszókat, valamint nyelvjárási szavakat online üzenetváltáskor. A DE-MO csoport hallgatóinak internetes nyelvhasználatában gyakran jelennek meg angol szavak, és néha nyelvjárási szavak. A három adatközlői csoport véleménye megegyezett abban, hogy ritkán fordulnak elő nyelvjárási szavak az internetes kommunikációjukban. A KMF csoport eredményeit összevetve a DE-MO eredményeivel, beigazolódik az 5. hipotézis, miszerint az egynyelvű, magyarországi magyar adatközlők internetes kommunikációjának egyik jellemző sajátossága az angol és szlengszavak gyakori használata, a Kárpátalján élő magyar fiatalok internetes nyelvhasználatában ezzel szemben inkább orosz/ukrán szavak és kölcsönszók jelennek meg (5. hipotézis).

A nyelvjárási attitűdöket vizsgálva kiderült, hogy mindhárom csoportban, a hallgatók többsége találkozott már nyelvjárási jelenségeket tartalmazó megnyilatkozásokkal az internetes kommunikáció során. A KMF csoport hallgatói elismerték, hogy humorból ők is használnak nyelvjárási jelenségeket online csevegéskor. A DE-KÁRP és a DE-MO csoport résztvevői ezzel szemben inkább mások online üzeneteiben vesznek észre nyelvjárási jelenségeket, a saját internetes nyelvhasználatukban nem tartják jellemzőnek. Ebből arra lehet következtetni, hogy a Kárpátalján tanuló főiskolások pozitívabban ítélik meg a nyelvjárási jelenségeket, mint a Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar és magyarországi magyar egyetemisták (6. hipotézis). A nyelvjárási jelenségeket tartalmazó megnyilatkozásokkal kapcsolatos attitűdök mindhárom csoport esetében hasonlóak voltak. A két kárpátaljai magyar csoport szerint (KMF és DE-KÁRP) a kérdőívben megadott nyelvjárási jelenségeket tartalmazó mondat tipikus

kárpátaljai magyar (otthoni) nyelvhasználatot tükröz, továbbá többen úgy vélték, hogy a megnyilatkozás értelmes és vicces. Ugyanakkor gyakoriak voltak az egyértelműen negatív attitűdöt mutató jelzők is, például: idegesítő, helytelen, parasztos. A DE-MO csoport hallgatói közül a legtöbben azt a választ adták, hogy a nyelvjárási mondat régies szavakat tartalmaz, ami zavaró a számukra. Az interjún részt vevők többsége pozitívan vélekedett nyelvjárási beszédéről, viszont az interneten, írásban megjelenő nyelvjárási jelenségeket tartalmazó megnyilatkozásokat a legtöbben szintén zavarónak tartják, ami szerintük az internethasználó műveltségének a hiányára utal.

A kutatási eredmények alapján az alábbi következtetésekre jutottam.

A kárpátaljai magyar hallgatók nyelvi attitűdjeit befolyásolja a velük kapcsolatban álló közösségek befogadó vagy kirekesztő viselkedése. Az interjúban részt vevő kárpátaljai magyar egyetemisták egy részét hátrányos megkülönböztetés érte az anyanyelve és magyar nemzetisége miatt, ezért ők negatívan ítélik meg az ukrán nyelvet és az ukrán anyanyelvű beszélőket. Ebből kifolyólag a válaszadók nem motiváltak abban, hogy elsajátítsák az ukrán nyelvet, és a többségük nem is beszéli jól az ukránt, ezért Kárpátalját elhagyva Magyarországon próbálnak meg érvényesülni. Továbbá a Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar hallgatókkal többször előfordult, hogy negatív megkülönböztetésbe kerültek ukránok jelenlétében az anyanyelvük miatt, mint a Kárpátalján tanuló főiskolásokkal.

A Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták többsége pozitívabban viszonyul a magyarországi magyarokhoz, mint az ukránokhoz. A válaszadók nagyobb része szerint a magyarországiak befogadók, és érdeklődnek a kárpátaljai magyar nyelvhasználat iránt. Néhány esetben azonban adódott példa ennek az ellenkezőjére is, ugyanis egy-egy hallgató úgy vélekedett, hogy a magyarországi csoporttársaik szerint ők nem beszélnek helyesen magyarul. Ettől függetlenül a Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták nagyobb része látja pozitívabbnak a magyarországi magyarok véleményét a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról, mint a Kárpátalján tanuló főiskolások.

A kárpátaljai magyar hallgatók ukrán nyelvtudása nem elegendő a hatékony kommunikációhoz – bár a Kárpátalján tanuló főiskolások közül valamivel többen beszélnek jól ukránul, mint a Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták – ennek ellenére a válaszadók többsége próbál alkalmazkodni a kommunikáció során az ukrán anyanyelvűekhez.

A kárpátaljai magyar egyetemisták és főiskolások szóbeli és internetes kommunikációjára is jellemző a nyelvek közötti vált(ogat)ás, ugyanakkor a KMF csoportban jóval több hallgató vélekedett úgy, hogy kódot vált a kommunikáció során, mint a Magyarországon tanuló egyetemisták. Továbbá a Kárpátalján tanuló csoporton belül is, leginkább a bölcsészet- és társadalomtudományi szakokon tanuló hallgatókra jellemző a kódváltás (7. hipotézis).

Az egyetemisták és főiskolások többsége nem ért egyet azzal a kódváltással kapcsolatos nyelvi mítosszal, miszerint két nyelv keverése érthetetlen, értelmetlen társalgást eredményez, továbbá azzal sem, hogy azért váltanak kódot beszélgetés közben, mert egyik nyelvet sem beszélnek rendesen. Véleményük szerint a kódváltást tartalmazó megnyilatkozások érthetők, megszokottak és természetesek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban. Ebből arra lehet következtetni, hogy a kárpátaljai magyar hallgatók nem vélekednek negatívan a kódváltásról.

A Kárpátalján tanuló főiskolások pozitívabban ítélik meg a kárpátaljai magyar nyelvhasználatot és a kárpátaljai magyarok kommunikációjában előforduló kontaktushatásokat, mint a Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták.

A hallgatók többsége szerint előfordulnak nyelvjárási jelenségek is az internetes kommunikációban. A Kárpátalján tanuló főiskolások bölcsészet- és társadalomtudományi, illetve az informatika és matematika szakos hallgatói közül használnak a legtöbben nyelvjárási jelenségeket az online üzeneteikben. Ebből arra lehet következtetni, hogy a bölcsészet- és társadalomtudományi, valamint az informatikai és matematikai szakokon tanulók pozitívabban vélekednek a nyelvjárási jelenségekről, mint a természettudományi tanulmányokat folytatók.

Megvizsgálva a különböző adatközlői csoportok nyelvhasználati sajátosságait elmondható, hogy mind a kárpátaljai magyar, mind a magyarországi magyar hallgatók internetes nyelvhasználatában előfordulnak angol szavak, szlengszavak, nyelvjárási jelenségeket tartalmazó szavak. Vannak azonban a kárpátaljai magyar internetezőknél jellegzetesen kiscsoporti használatú nyelvi sajátosságai is, ilyen például a kódváltás és az orosz/ukrán kölcsönszóhasználat, amellyel kifejezhetik a közösségi összetartozásukat és a kárpátaljai magyar identitásukat.

Megállapítható, hogy a kutatás résztvevőinek a többsége nem viszonyul negatívan a nyelvi változatossághoz. A válaszadók tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy a különböző területeken élő emberek különbözőképpen beszélnek, ezért nem is zavarja őket, ha bizonyos mértékben a nyelvhasználatuk eltér a magyarországi magyarokétól. Ettől függetlenül egyes kárpátaljai magyar hallgatók egynyelvű magyar közegben megpróbálják a nyelvhasználatukat a magyarországi magyarokéhoz igazítani, mások viszont a magyarországiak jelenlétében is bátran használják az alapnyelvüket, és pozitívan értékelik azt, hogy sok egynyelvű magyar érdeklődik a kárpátaljai magyar nyelvhasználat iránt, és szívesen megtanulnak néhány új, számukra ismeretlen szót a kárpátaljai magyaroktól.

A Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar hallgatók a szóbeli és az internetes kommunikáció során is tudatosan válogatnak a nyelvi repertoárjukból annak megfelelően, hogy magyarországiakkal vagy kárpátaljaiakkal társalognak. A magyarországiakkal való kapcsolattartás erőteljesen befolyásolja a kárpátaljai magyar fiatalok nyelvhasználatát,

ugyanakkor a kárpátaljai magyarokkal való kommunikáció során visszaváltak az otthoni, kárpátaljai magyar nyelvhasználatra.

Az értekezés eredményei egyrészt jól illeszkednek az eddigi kárpátaljai kétnyelvűséggel kapcsolatos kutatásokhoz, másrészt eddig még nem vizsgált nézőpontokból, a szülőföldön maradás és a tanulmányi célú mobilitás összehasonlítása által világította meg a kontaktushatások és nyelvjárási jelenségek előfordulását a szóbeli és internetes kommunikációban, illetve a hozzájuk kapcsolódó attitűdöket.

A vizsgálat eredményei a felsőoktatás területén is hasznosíthatók. A szociolingvisztikai és dialektológiai ismeretek átadása fontos volna a felsőoktatásban tanuló nem nyelvészet szakos hallgatók számára is, mert elősegítené az egyes nyelvváltozatokkal kapcsolatos negatív attitűdök eloszlatását. A nyelvi változatossághoz és a különböző nyelvváltozatokhoz való pozitív attitűdök elősegítenék azt, hogy a határon túli területekről Magyarországra érkező magyar nemzetiségű fiatalok ne érezzék magukat megkülönböztetve a nyelvhasználatuk miatt, ne féljenek attól, hogy mások megjegyzést tesznek a beszédükre, vagy esetleg műveletlennek tartják őket, és mindezek miatt ne alakukjanak ki negatív attitűdjeik a saját nyelvhasználatukkal szemben.

A kutatásban résztvevőktől kapott válaszok azt mutatják, hogy bár megfigyelhetők sztereotípiák egyes nyelvi sajátosságokkal kapcsolatban, főleg a nyelvjárási jelenségeket illetően, ugyanakkor a hagyományok tisztelete, a saját nyelvváltozat szeretete, tehát a rejtett presztízs is észrevehető. A kárpátaljai magyar fiatalok a saját közösségük tagjaival való kommunikáció során bátran használják az alapnyelvüket, sok esetben pedig szándékosan használnak a saját településükre jellemző nyelvi sajátosságokat azért, hogy közvetlenebbé, barátságosabbá tegyék vele a kommunikációt. Ez pedig a társas szemléletű nyelvészetnek azt a fontos megállapítását igazolja, miszerint a különböző nyelvi formáknak társas jelentésük van, és a nyelv fontos funkciója a közösségi összetartozás jelzése, az identitás kifejezése.

Hivatkozott irodalom

Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest, Osiris–MTA Kisebbségkutató Műhely.

Csernicskó István 2008. Nyelv és azonosságtudat összefüggései a kárpátaljai magyar közösségben. In: Fedinec Csilla szerk., *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság. 153–170.

- Csernicskó István–Soós Kálmán 2002. Gyorsjelentés – Kárpátalja. In: *Mozaik 2001. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest, Nemzeti Ifjúságkutató Intézet. 91–135.
- Csernicskó István–Szabó Mihály Gizella 2010. *Hátrányból előnyt: a magyar nyelvpolitika és nyelvtervezés kihívásairól*. In: Bitskey Botond szerk. *Határon túli magyarság a 21. században*. Budapest, Köztársasági Elnöki Hivatal. 167–198.
- Karmacs Zoltán 2009. Nyelvi attitűd: gyengítő és erősítő tényezők Kárpátalján a magyar nyelv esetében. In: Borbély Anna–Vančoné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, MTA Nyelvtudományi Intézet–Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. 415–422.
- Márku Anita 2013. „Po zákárpátszki”. *Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben*. Monográfia. Ungvár, Lira Poligráfcentrum.
- Márku Anita 2017. A kárpátaljai magyarok internetes nyelvhasználata: identitás és digitális identitás. In: Márku Anita–Tóth Enikő szerk. *Többynyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont Kutatásaiból III.* Ungvár, RIK-U. 137–152.
- Milroy, James–Milroy, Lesley 1978. Belfast: change and variation in an urban vernacular. In: Peter Trudgill szerk., *Sociolinguistic patterns in British English*. London, Arnold.
- Presinszky Károly 2009. Nyelvi attitűdök vizsgálata a nyitrai magyar egyetemisták körében. In: Borbély Anna–Vančoné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, Tinta Könyvkiadó. 241–248.
- Sándor Anna 2009. A nyelvjárási attitűd vizsgálata a nyitrai magyar szakos egyetemisták körében. In: Borbély Anna–Vančoné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, Tinta Kiadó. 231–239.
- Sándor Klára 1999. Szociolingvisztikai alapismeretek. In: Galgóczi László szerk., *Nyelvtan, nyelvhasználat, kommunikáció*. Szeged, JGYF Kiadó. 133–171.
- Sándor Klára 2016. *Nyelv és társadalom*. Budapest, Krónika Nova.
- T. Károlyi Margit 2002. A nyelvi tudatosság és attitűd vizsgálata a beregszászi főiskola hallgatóinak különböző csoportjaiban. In: Hoffmann István–Juhász Dezső–Péntek János szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelvszemlélet*. Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. 329–338.
- Trudgill, Peter 1974. *The social differentiation of English in Norwich*. Cambridge, Cambridge University Press.

Nyilvántartási szám: DEENK/407/2021.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kiss Anita
Doktori Iskola: Nyelvtudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10055473

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

1. **Kiss, A.:** Kódváltási szokások és attitűdök Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar egyetemi hallgatók körében.
Alk. Nyelvtud. 21 (1), 125-141, 2021. ISSN: 1587-1061.
DOI: <http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2021.1.008>

Magyar nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

2. **Kiss, A.:** Kétnyelvűségi hatásokhoz fűződő attitűdök tanulmányi célú hallgatói mobilitás tekintetében.
Scientia Denique. 8 (1), 93-106, 2018. ISSN: 2617-4057.

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

3. **Kiss, A.:** Code-Switching Habits and Attitudes among Transcarpathian-Hungarian University Students.
Argumentum (Debr.). 17, 42-55, 2021. EISSN: 1787-3606.
DOI: <http://dx.doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2021/3>
4. **Kiss, A.:** The use of Hungarian language and language attitude in the Subcarpathian region amongst university and college students.
Argumentum (Debr.). 16, 1-13, 2020. EISSN: 1787-3606.
DOI: <http://dx.doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2020/1>

Magyar nyelvű konferencia közlemények (4)

5. **Kiss, A.:** Nyelvjárási jelenségekhez kapcsolódó attitűdök az internetes kommunikáció vonatkozásában.
In: "A nemzeti összetartozás jegyében." : Tanulmányok a doktori és posztdoktori képzésben résztvevő, külföldi magyar egyetemi hallgatók online PhD-konferencia előadásából. Szerk.: Fejős Sándor, Kanyári József, Ages Quod Agis Nonprofit Kft., Szeged, 85-95, 2021. ISBN: 9789638701015

6. **Kiss, A.:** Kódváltáshoz és nyelvjárási jelenségekhez kapcsolódó attitűdök kárpátaljai magyar egyetemi hallgatók körében.

In: Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2020 : XIV. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia. Szerk.: Ludányi Zsófia, Grácz Tekla Etelka, Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 77-92, 2020. ISBN: 9789639074880

7. **Kiss, A.:** Nyelvi változatosság megítélése külhoni magyar egyetemisták körében.

In: Interdiszciplinaritás a tudományban : Külhoni magyar doktoranduszhallgatók konferencia-előadásai. Szerk.: Boda Attila, ELTE Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 13-24, 2020, (Concordia Regionum, ISSN 2631-1208 ; 2.) ISBN: 9789634892014

8. **Kiss, A.:** Debrecenben tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták nyelvi attitűdvizsgálata.

In: Interdiszciplinaritás a Kárpát-medencében I. : Külhoni magyar doktoranduszhallgatók konferencia-előadásai. Szerk.: Boda Attila, ELTE Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 51-62, 2019, (Concordia Regionum, ISSN 2631-1208 ; 1.) ISBN: 9789634890812

További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

9. **Kiss, A.:** Kontra Miklós szerk. A magyar nyelv Horvátországban.

Magy. Nyelvjár. 55, 186-191, 2017. ISSN: 0541-9298.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (3)

10. **Kiss, A.:** Kétnyelvűségi hatásokat mutató nyelvhasználati módok virtuális közegben.

In: Beszélők és szövegek - a nyelvhasználat megközelítései a Félúton műhelyében : Az ELTE Bölcsészettudományi Kar Nyelvtudományi Doktori Iskolájának 13. Félúton konferenciáján elhangzott előadások tanulmánykötete. Szerk.: Németh Dániel, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest, 37-49, 2021. ISBN: 9789634893721

11. **Kiss, A.:** Határon túli magyar egyetemisták nyelvhasználatának megítélése.

In: Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2019 : XIII. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia. Szerk.: Ludányi Zsófia, Grácz Tekla Etelka, Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 92-103, 2019. ISBN: 9789639074811

12. **Kiss, A.:** Az internetes kommunikációban megfigyelhető kontaktushatások kétnyelvű közösségben.

In: Tanulmányok a IV. Kárpát-medencei Szakkollégiumi Konferencia előadásaiból. Szerk.:

Horváth Janka Júlia, Gula Miklós, ELTE Eötvös József Collegium, Budapest, 147-170, 2018,

(Ingenia Hungarica, ISSN 2416-0911 ; 4.)

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2021.08.12.

Registry number: DEENK/407/2021.PL
Subject: PhD Publication List

Candidate: Anita Kiss
Doctoral School: Doctoral School of Linguistics
MTMT ID: 10055473

List of publications related to the dissertation

Hungarian scientific articles in Hungarian journals (1)

1. **Kiss, A.:** Kódváltási szokások és attitűdök Magyarországon tanuló kárpátaljai magyar egyetemi hallgatók körében.
Alk. Nyelvtud. 21 (1), 125-141, 2021. ISSN: 1587-1061.
DOI: <http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2021.1.008>

Hungarian scientific articles in international journals (1)

2. **Kiss, A.:** Kétnyelvűségi hatásokhoz fűződő attitűdök tanulmányi célú hallgatói mobilitás tekintetében.
Scientia Denique. 8 (1), 93-106, 2018. ISSN: 2617-4057.

Foreign language scientific articles in Hungarian journals (2)

3. **Kiss, A.:** Code-Switching Habits and Attitudes among Transcarpathian-Hungarian University Students.
Argumentum (Debr.). 17, 42-55, 2021. EISSN: 1787-3606.
DOI: <http://dx.doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2021/3>
4. **Kiss, A.:** The use of Hungarian language and language attitude in the Subcarpathian region amongst university and college students.
Argumentum (Debr.). 16, 1-13, 2020. EISSN: 1787-3606.
DOI: <http://dx.doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2020/1>

Hungarian conference proceedings (4)

5. **Kiss, A.:** Nyelvjárási jelenségekhez kapcsolódó attitűdök az internetes kommunikáció vonatkozásában.
In: "A nemzeti összetartozás jegyében." : Tanulmányok a doktori és posztdoktori képzésben résztvevő, külföldi magyar egyetemi hallgatók online PhD-konferencia előadásából. Szerk.: Fejős Sándor, Kanyári József, Ages Quod Agis Nonprofit Kft., Szeged, 85-95, 2021. ISBN: 9789638701015

6. **Kiss, A.:** Kódváltáshoz és nyelvjárási jelenségekhez kapcsolódó attitűdök kárpátaljai magyar egyetemi hallgatók körében.
In: Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2020 : XIV. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia. Szerk.: Ludányi Zsófia, Grácz Tekla Etelka, Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 77-92, 2020. ISBN: 9789639074880
7. **Kiss, A.:** Nyelvi változatosság megítélése külhoni magyar egyetemisták körében.
In: Interdiszciplinaritás a tudományban : Külhoni magyar doktoranduszhallgatók konferencia-előadásai. Szerk.: Boda Attila, ELTE Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 13-24, 2020, (Concordia Regionum, ISSN 2631-1208 ; 2.) ISBN: 9789634892014
8. **Kiss, A.:** Debrecenben tanuló kárpátaljai magyar egyetemisták nyelvi attitűdvizsgálata.
In: Interdiszciplinaritás a Kárpát-medencében I. : Külhoni magyar doktoranduszhallgatók konferencia-előadásai. Szerk.: Boda Attila, ELTE Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 51-62, 2019, (Concordia Regionum, ISSN 2631-1208 ; 1.) ISBN: 9789634890812

List of other publications

Hungarian scientific articles in Hungarian journals (1)

9. **Kiss, A.:** Kontra Miklós szerk. A magyar nyelv Horvátországban.
Magy. Nyelvjár. 55, 186-191, 2017. ISSN: 0541-9298.

Hungarian conference proceedings (3)

10. **Kiss, A.:** Kétnyelvűségi hatásokat mutató nyelvhasználati módok virtuális közegben.
In: Beszélők és szövegek - a nyelvhasználat megközelítéseinek lehetőségei a Félúton műhelyében : Az ELTE Bölcsészettudományi Kar Nyelvtudományi Doktori Iskolájának 13. Félúton konferenciáján elhangzott előadások tanulmánykötete. Szerk.: Németh Dániel, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest, 37-49, 2021. ISBN: 9789634893721
11. **Kiss, A.:** Határon túli magyar egyetemisták nyelvhasználatának megítélése.
In: Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2019 : XIII. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia. Szerk.: Ludányi Zsófia, Grácz Tekla Etelka, Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 92-103, 2019. ISBN: 9789639074811

12. **Kiss, A.:** Az internetes kommunikációban megfigyelhető kontaktushatások kétnyelvű közösségben.

In: Tanulmányok a IV. Kárpát-medencei Szakkollégiumi Konferencia előadásaiból. Szerk.: Horváth Janka Júlia, Gula Miklós, ELTE Eötvös József Collegium, Budapest, 147-170, 2018, (Ingenia Hungarica, ISSN 2416-0911 ; 4.)

The Candidate's publication data submitted to the iDEa Tudóstér have been validated by DEENK on the basis of the Journal Citation Report (Impact Factor) database.

12 August, 2021

